

Üniversite Yönetimlerine Etkili Bir Öğrenci Yoksulluğu Ölçüm Yöntemi Önerisi

An Effective Student Poverty Measurement Method Proposal for University Administrations

Mustafa Çağlar ÖZDEMİR, Hilal KIŞIOĞLU, Yılmaz ÖZKAN, Ekrem ERDOĞAN, Ferdag AKIN

ÖZ

2019-2021 döneminde TÜBİTAK tarafından desteklenen 19K568 numaralı proje ile bu makalenin yazarları tarafından yeni bir öğrenci yoksulluğu tespit ölçeği geliştirilmiştir. Yaklaşık iki yıl süren proje ardından ölçeğin yeterli bir düzeye ulaştığına karar verilmesi ile çalışma tamamlanmış ve 4 Aralık 2021'de Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisinde yayınlanıp okuyucularla paylaşılmıştır. Makalenin yayınlanması ardından birçok akademisyen telefon veya email yoluyla bizimle iletişime geçip ölçeği kullanma izni talep etmiştir. Biz memnuniyetle taleplerini kabul ederken ekip olarak ölçeğin ölçüm gücünü gösteren ikinci bir makale ile bu alanda çalışma yapanlara ölçeğimizi daha iyi tanıtabilmek için yeni bir çaba içine girdik. Daha önce yayınladığımız ilk makalede sayfa sayısı sınırlılığı nedeniyle ayrıntılarını sunamadığımız araştırma sonuçlarını yeniden derleyip ilgililerin yapacağı çalışmalara yardımcı olabilecek bilgi ve yorumlar sunmayı amaçladık. Elinizdeki makale, daha önce geliştirdiğimiz ve tanıtımını farklı bir makale ile yaptığımız ölçek ile toplanan verilerin nasıl yorumlanacağına ilişkin bakış açımızı sunmaktadır. 9 boyut ve 51 sorudan oluşan ölçeğimiz, son aşamada 781 öğrenciye çevrim içi uygulanmıştır. SPSS V.24 programı ile analiz edilen ham veriler sonucunda ölçekte yer alan her bir bağımlı değişken çerçevesinde farklı boyut sıralaması olmakla birlikte, çalışmanın yapıldığı örnek üniversite öğrencileri arasında en yoğun yoksunluk boyutlarının sırasıyla; sosyo-kültürel, eğitim, sağlık, iletişim, fiziki imkânlar, güvenlik, maddi imkânlar, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlar olarak sıralandığı görülmüştür. Sonuçlardan anlaşıldığı üzere olağan beklentinin aksine, örnek üniversitede, öğrencileri arasındaki en yoğun yoksunluğun "maddi imkân" eksikliği olmadığı tespit edilmiştir. Elbette yoksunluklar, ölçeğin uygulandığı farklı üniversitelerde değişecektir. Geliştirdiğimiz ölçeğin öğrenci yoksulluğu ile mücadelede etkili bir politika belirleme aracı olmasını umuyoruz.

Anahtar Sözcükler: Öğrenci yoksulluğu, Yükseköğretim, Üniversite öğrencileri, Çok boyutlu yoksulluk ölçümü, Yoksullukla mücadele

Özdemir M. Ç., Kişioğlu H., Özkan Y., Erdoğan E., Akın F., (2023). Üniversite yönetimlerine etkili bir öğrenci yoksulluğu ölçüm yöntemi önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/ Journal of Higher Education and Science*, 13(1), 57-72. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1105024>

*TÜBİTAK SOBAG 119K568 numaralı "Üniversite Öğrencileri İçin Yoksulluk Tespit Ölçeği Geliştirilmesi" başlıklı proje, Proje kapsamında üretilmiştir. Proje Başlangıç ve Bitiş Tarihi: 15.12.2019-15.02.2021.

* TÜBİTAK SOBAG numbered 119K568 titled "Developing a Poverty Assessment Scale for University Students" was produced within the scope of the Project. Project Start and End Date: 15.12.2019-15.02.2021.

Mustafa Çağlar ÖZDEMİR (✉)

ORCID ID: 0000-0002-3593-5864

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya, Türkiye
Sakarya University, Faculty of Political Sciences, Labour Economics and Industrial Relations Department, Sakarya, Turkey
cozdemir@sakarya.edu.tr

Hilal KIŞIOĞLU

ORCID ID: 0000-0002-4120-7951

Bağımsız Araştırmacı, Sakarya, Türkiye
Independent Researcher, Sakarya, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 18.04.2022

Kabul Tarihi/Accepted : 27.04.2023

Yılmaz ÖZKAN

ORCID ID: 0000-0002-8831-288X

İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye
Istanbul Gelisim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Business Administration, Istanbul, Turkey

Ekrem ERDOĞAN

ORCID ID: 0000-0002-3480-4758

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya, Türkiye
Sakarya University, Faculty of Political Sciences, Labour Economics and Industrial Relations Department, Sakarya, Turkey

Ferdag AKIN

ORCID ID: 0000-0002-7243-847X

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya, Türkiye
Sakarya University, Faculty of Political Sciences, Labour Economics and Industrial Relations Department, Sakarya, Turkey

Bu eser "Creative Commons Atıf-GayriTicari-4.0 Uluslararası Lisansı" ile lisanslanmıştır.

ABSTRACT

A new student poverty detection scale was developed by the authors of this article with the project numbered 19K568 supported by TUBITAK in the 2019-2021. After the project, which lasted about two years, the study was completed when it was decided that the scale had reached a sufficient level, and it was published in the Journal of Management and Economics Research on 4 December 2021 and shared with the readers. After the publication of the article, many academics contacted us by phone or email and requested permission to use the scale. While we gladly accepted their request, as a team, we made a new effort to better introduce our scale to those working in this field with a second article showing the measuring power of scale. In the first article we published before, we aimed to recompile the research results, which we could not present in details due to the limitation of the number of pages, and to provide information and comments that may help the studies to be carried out by those concerned. This article presents our perspective on how to interpret the data collected with the scale that we developed and introduced with a different article. Our scale, consisting of 9 dimensions and 51 questions, was applied online to 781 students in the final stage. As a result of the raw data analyzed with the SPSS V.24 program, although there is a different order of dimensions within the framework of each dependent variable in the scale, the most intense deprivation dimensions among the sample university students; socio-cultural, education, health, communication, physical opportunities, security, financial opportunities, self-expression and international opportunities. As it is understood from the results, contrary to the usual expectation, it has been determined that the most intense deprivation among the students in the sample university is not the lack of "financial opportunity". Of course, deprivations will vary in different universities where the scale is applied. We hope that the scale we developed will be an effective policy-making tool in the fight against student poverty.

Keywords: Student poverty, higher education, University students, Multidimensional poverty measurement, Fight against poverty

GİRİŞ

Bir kavramı veya olguyu tanımlamanın en iyi yolu onu ölçülebilir bileşenleri çerçevesinde ele almaktır. Yoksulluk kavramının tanımlanmasında da ölçüm parametreleri önemli yer tutar. Literatürde yoksulluk kavramına ilişkin açıklamalarda çoğunlukla, "yoksulluğun herkes tarafından kabul görmüş genel bir tanımı yoktur" ön cümlesine rastlarız. Bunun nedeni yoksulluğun hangi bileşenine odaklanıldığına net olmamasıdır. Gerçekte belirli bir temaya odaklanıldığında, ölçüm parametreleri kullanılarak yoksulluğun tanımlanması o kadar da zor değildir.

Yoksulluk, sosyal bilimler alanında belki de en fazla tartışılan konuların başında gelir. Başlangıçta yoksulluğu oluşturan "yoksulluk" bileşenlerinin anlaşılabilmesi için diğer etkiler görece göz ardı edilerek tek boyutlu yapılan ölçümler, yoksulluğu anlamak ve anlatmakta yetersiz kalınca çok boyutlu ve farklılaştırılmış ölçümlerin önemi belirginleşmiştir (MMPN, 2022). Dünyada yaklaşık elli yıldır yoksulluğun ihtiyaç ve ortama göre çeşitlenen çok boyutlu kriterlere göre ölçümü için akademik çaba sarf edilmektedir. Değişen dünya ve koşullar, yoksulluğun hedef kitle bağlamında özellikli ve ayrıştırılmış olarak ölçülebilmesine ihtiyaç doğurmuştur. Oxford Üniversitesinde 2016-2019 arasında yürütülen "yoksulluğu her biçimde anlamak" temalı bir proje sonucunda, ölçümün doğrudan etkilenenlerle ayrıntılı görüşülmesi ile gerçekleştirilmesi ihtiyacı bir kez daha net olarak ortaya konulmaktadır (Understanding Poverty in All Its Forms Projesi Raporu, 2019).

Yoksulluk, yoksunluklar bütünüdür. Ancak yoksunlukların kapsam ve şiddeti, etkilenen gruba göre değişir. Ölçüm yapılan grubun ihtiyaçları, öncelikleri, amaç ve hedefleri doğrultusunda yoksulluk bileşenlerinin özelleştirilmesi gerekir (Sen, 1976). Öğrenci yoksulluğu da kendine has dinamiklere sahiptir. Bu nedenle genel kabul görmüş yoksulluk bileşenleri yanında öğrenciye ilişkin özel ihtiyaçların varlığı doğaldır. Öğrenci

yoksulluğunda, genel yoksulluk kriterleri yanında öğretim döneminde ihtiyaç duyulan özel ihtiyaçların karşılanamaması hâli bulunur.

Öğrenci yoksulluğunu sadece maddi yoksunluklar bütünü olarak değerlendirmek doğru değildir. Elbette maddi yoksunluk, öğrenci yoksulluğunda önemli bir yer tutar ve birçok çalışmada öne çıkmıştır (Redmonda ve Skattebolb: 2017; Eads: 2014). Maddi yoksunluk öğrencilerin eğitime ve sosyal hayata katılımını ciddi biçimde engelleyebilir (Redmonda ve Skattebolb: 2017). Maddi yoksunluğun azalması öğrencilerin gıda, giyim, barınma, ulaşım teminini veya farklı sebeplerle utançtan kaçınmasını da sağlayabilir (Moore, 2011; Sorhaindo, 2003). Üstelik maddi yoksunluğun önüne geçmeye yönelik her türlü çabanın (örneğin part-time çalışma gibi) genel olarak yoksulluğu belirgin düzeyde azalttığı da bilinmektedir (Newton ve Turale, 2000). Ancak öğrenci yoksulluğunu sadece maddi yoksunluk sınırlığında çözümlenemeyen yeterli değildir. Öğrencinin davranış sorunları, sosyal yetkinlik, duygusal sorunlar gibi bileşenler yüzünden farklı düzeylerde öğrenci yoksulluğu oluşabilen ve başarıyı olumsuz etkilemektedir (Dhami, Høglund, Leadbeater ve Boone, 2005). Öğrencilerin kendini ifade etme, değer verildiğini hissetme, kültürel etkinliklere katılma ihtiyaçlarının karşılanmaması bütüncül olarak yoksulluğu beslemektedir (Tepe ve Özer, 2020).

Üniversite öğrencilerinin yoksulluğu; öğretim kalitesi, gelecek beklentisi ve yaşam algısı gibi çok geniş bir alanı etkilemektedir. Nitelikli insan gücü yetiştirmeyi hedefleyen üniversitelerde, yenilikçi ders müfredatları ile öğretim kalitesi yükseltilebilecek öğrenci yoksulluğu çoğu kez bu faydaları azaltmaktadır. Birbirinden farklı düzeyde de olsa öğrenci yoksulluğunun başarıyı olumsuz etkilediğine yönelik birçok kanıt bulunmaktadır (Moore, 2011; Sorhaindo, 2003).

Öğrenci yoksulluğunun kendine has dinamikleri ve önemine yönelik akademik tartışmalar yapan bu makalenin çalışma ekibi 2020'de, üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu çok boyutlu ölçebilecek bir form geliştirmek üzere TÜBİTAK'a bir proje (119K568) başvurusunda bulunmuştur. Desteklenen proje sonucunda öğrenci yoksulluğunu çok boyutlu tespit edebilen bir ölçek geliştirilmiştir (Özdemir, vd., 2021). Ölçeğin amacı, üniversite yönetimlerine öğrenci yoksulluğu ile mücadelede etkin bir uygulama altyapısı sunmaktır. Bu çalışmanın arka planında, daha önce birçok pilot çalışma yapılarak geliştirilen ölçeğin, seçilmiş bir örnek üniversitede ne düzeyde bilgi sağlayacağını keşfi bulunmaktadır. Öğrenci odaklı üniversitelerde, yöneticilerin yoksunlukları fark etmesi, net çözümler üretilmesi ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi açısından büyük önem taşır (Cady, 2012). Çalışmada, ölçek sayesinde toplanan verilerin nasıl yorumlanması gerektiğine odaklanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, üniversite yönetimlerine öğrenci yoksulluğu ile etkin mücadelede kullanabilecekleri özel bir ölçeğin önerilmesi ve ölçüm gücünün ispatlanmasıdır. Ölçekle iki düzeyde çok boyutlu ölçüm yapılabilmektedir. İlk düzey analiz genel içeriklidir ve ölçeğin tüm bileşenleri kapsamında sıralamaya imkân verir. İkinci düzey analiz her bir yoksulluk bileşenine göre detaylı analizleri içeren altyapıya sahiptir. Makalenin amacı ve sayfa sınırlılığı nedeniyle bu çalışmada ilk düzey analiz yapılmış ve ardından ikinci düzey analizde sadece en yoğun ve en az yoğun yoksulluk bileşenleri detaylı incelenmiştir. Böylece üniversite yönetimlerine ölçeği her boyutuyla nasıl kullanacaklarına ilişkin bir rehber sunulmuştur.

YÖNTEM

Nicel araştırma yöntemi ile yürütülen çalışmada, bu makalenin yazarları tarafından "Üniversite öğrencileri için çok boyutlu yoksulluk tespit ölçeği" isimli TÜBİTAK projesi kapsamında üretilmiş ölçek kullanılmıştır. Ölçekte toplam 9 boyut altında 51 soru (+7 demografik soru) bulunmaktadır. Soru formu, öğrenci yoksulluğu tespit çalışması için kurulan internet sitesi üzerinden online olarak uygulanmıştır (<https://ogrenciyoksullugu.sakarya.edu.tr/>). Araştırma sürecine ilişkin yöntem ayrıntıları şu şekildedir:

Araştırmanın Evrenini: Seçilmiş bir üniversitenin kampüs alanında öğretim gören tüm üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversitenin kampüs alanında 22 farklı fakültede öğretim gören toplam 42 bin öğrenci bulunmaktadır. Bahsi geçen proje çerçevesinde tespit edilen daha geniş evren içinde bu makaleye konu olan araştırmanın evreni örneklem olarak kullanılmıştır. Ölçek, ilgili üniversitenin iletişim koordinatörlüğü aracılığıyla, araştırma açıklaması ve soruların yer aldığı internet sitesi sayesinde öğrencilerle e-posta yoluyla paylaşılmıştır.

Araştırmanın Örnekleme: Araştırma evreninden, evreni temsil kabiliyeti olan öğrenciler arasından %5 anlamlılık düzeyinde örneklem hesaplaması yapıldığında 381 öğrencinin yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çalışmada hata payını daha da düşürebilmek ve daha geniş bir kitleye ulaşabilmek için seçilen üniversitede eğitim alan öğrencilerin tamamına e-posta gönderilmiştir. İlgili çağrıya 790 kişi cevap vermiş ancak 781 öğrenci-

nin yanıtları geçerli kabul edilmiştir. Böylece hata payı %5'ten %3,469 kadar indirilmiştir. Araştırmada olasılığa dayalı örneklem belirleme yöntemlerinden rastlantısal örneklem seçimi tekniği kullanılmıştır. Hazırlık sınıfı, 1, 2, 3 ve 4. sınıf üniversite öğrencileri, öğrenim türü (I ve II. öğretim), cinsiyet ve not ortalaması değişkenleri çerçevesinde homojenliğe dikkat edilmiştir.

Araştırma Varsayım ve Sorusu: Araştırma, öğrenci yoksulluğunun çok boyutlu bileşenlerle ölçülebileceği varsayımına dayanmaktadır. Ayrıca öğrenci yoksulluğunun çok boyutlu tespitinin, üniversite yönetimlerine yoksullukla mücadelede önemli bir yol haritası/altyapı oluşturacağı da varsayılmaktadır. Araştırmanın temel sorusu, "Üniversite öğrencileri hangi yoksulluk bileşeninde/bileşenlerinde daha yoksundur?" olarak belirlenmiştir. Söz konusu yoksunluk bileşenleri; "sosyo-kültürel, eğitim, sağlık, iletişim, fiziki imkânlar, güvenlik, maddi imkânlar, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlar" olarak 9 boyut altında sıralanmaktadır (Bkz. Ek. Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluk Tespit Ölçeği).

Analiz Süreci: Üniversite öğrencileri örneklem grubuna (n=781) 51 soru 7 demografik bilgiden oluşan soru formu uygulanmıştır. Ölçek için özel olarak hazırlanmış internet sitesinde yer alan Google form üzerinden toplanan veriler SPSS V.24 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Çok boyutlu öğrenci yoksulluğu ölçeğinde yer alan sorulara 5'li Likert Ölçeğinde cevap alanı hazırlanmıştır. 1 en kötü durumu 5 en iyi durumu ifade etmektedir. Soru stili nedeniyle ortalamalar yükseldikçe yoksunluk durumu azalmaktadır. Dolayısıyla bulgularda yer grafik çubukları üzerindeki ortalamalar, cevap ortalamalarının 5'ten simetrik çıkarılarak hesaplanmış hallerdir. 5'li likertin ortasında bulunan 3 aynen korunmuştur (Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Özdemir, Özkan vd. 2021).

Çalışmada, ölçeğe uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde 9 boyut onanmıştır. Çok boyutlu öğrenci yoksulluğunun güvenilirlik değeri (Cronbach's Alpha) 0.953 olarak hesaplanmıştır. Analiz sonucuna göre Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği (KMO değeri) 0.949 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Bartlett küresellik testi sonucuna göre ($\chi^2_{(1275)}=22785,274$; $p=0,000$ $p<0,01$) ki kare değerlerinin anlamlı çıktığı anlaşılmaktadır. Bu değerler çerçevesinde ölçeğin geçerlik güvenilirliği ve araştırmada kullanılan örneklem büyüklüğü uygun olarak kabul edilebilir.

Ölçeğin faktör yapısının geçerli olup olmadığını yeniden belirlemek için, Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. AMOS yazılımında gerçekleştirilen analizler sonucunda, modele ait uyum indis değerleri; NFI=0.859, RMSEA=0.048, CFI= 0,904, GFI=0.847, AGFI=0.829, TLI=0.897, RMR=0.057 ve $\chi^2/df=2.785$ şeklinde elde edilmiştir. Bu değerler "iyi" ve "kabul edilebilir" uyumu göstermektedir. Tablo1'de standart uyum iyiliği ölçütleri kapsamında önerilen sınır değerler ile araştırma sonucunda bulunan değerler karşılaştırılmıştır. Buna göre ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

BULGULAR

Araştırmaya katılanların (781 kişi), %66,3'ü kadın, %33,7'si erkektir. %69,9'u birinci, %30,1'i ikinci öğretimde öğrenim görmektedir. %3,7'si hazırlık, %27,7'si birinci, %21,9'u ikinci, %20

Tablo 1: Standart Uyum İyiliği Ölçütleri İle Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırılması

	Önerilen sınır değerleri*	Çalışmada bulunan değerler	Değerlendirme Sonuçları
CMIN (χ^2)	$P > 0,05$	0	Tolere edilebilir**
CMIN/df	$\chi^2/df < 5$	2,785	İyi uyum
GFI	$> 0,90$	0,847	Kabul edilebilir
CFI	$> 0,90$	0,904	İyi uyum
NFI	$> 0,80$	0,859	İyi uyum
TLI	$> 0,80$	0,897	İyi uyum
RMSEA	$< 0,07$	0,048	İyi uyum
RMR	$< 0,05$	0,057	Kabul edilebilir
AGFI	$> 0,90$	0,829	Kabul edilebilir

Not: Örneklem Büyüklüğü $N > 250$ ve Gözlemlenen Değişken Sayısı $m \geq 3$ için Önerilen Sınır Değerleri*

* Önerilen sınır değerleri, Byrne (2011) "Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming" adlı eserden derlenmiştir.

** Örnek büyüklüğünün $N=781$ olması, χ^2 değerinin büyük çıkmasına neden olmaktadır. Bu, tolere edilebilir bir sonuç olarak kabul edilebilir.

,1'i üçüncü ve %26,9'u dördüncü sınıf öğrencisidir. Katılımcıların % 0,8'i 0-0,99; %9,5'i 1-1,99; %54,7'si 2-2,99 ve %35,1'i 3-4 aralığında not ortalamasına sahiptir¹.

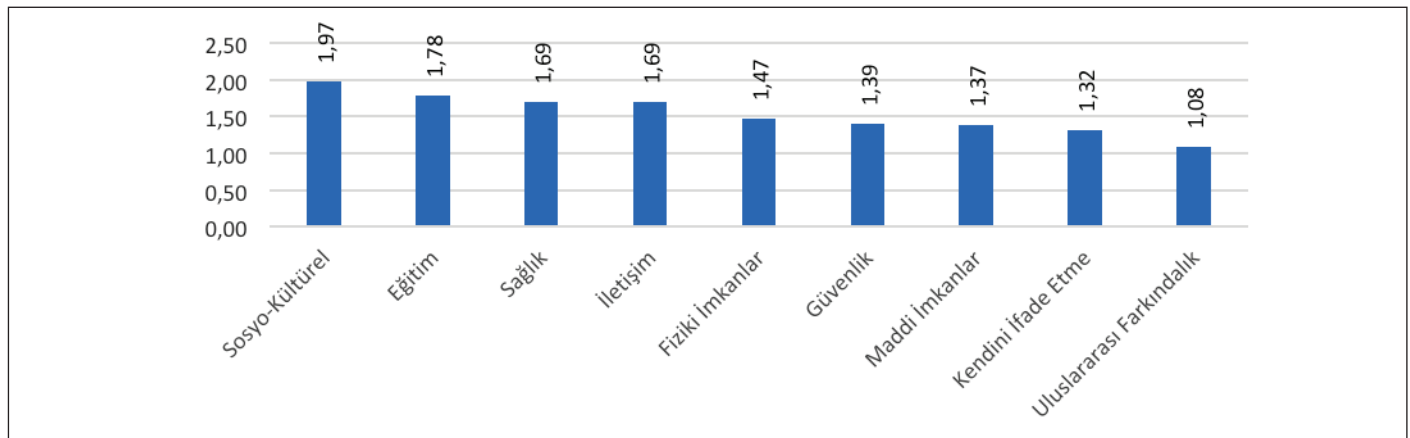
Düze 1: Tüm Yoksunluk Bileşenleri Çerçevesinde Bulgular:

Kullanılan soru formunda yer alan dokuz boyut, öğrenci yoksulluğu bileşenlerinin tamamını temsil etmektedir. Her bir yoksunluk bileşeni söz konusu likert tipi ölçeğin değerlendirme sonuçlarına göre sıralanmıştır.

Şekil 1'den üniversite öğrencilerinin en yoğun sosyo-kültürel alanda en az uluslararası farkındalık/imekanlar alanında yoksunluk yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu durum üniversite öğrencileri arasında, geleneksel beklentinin aksine maddi yoksunluk odaklı anlayışın farklılaşabileceğini göstermektedir. Birçok durumda yoksulluk denildiğinde maddi imekanlar bileşeninin ön plana çıkması beklenirken araştırma yapılan üniversite öğrencilerinde sosyo-kültürel bileşenler ön plana çıkmıştır.

Ölçek kapsamındaki dokuz bileşenden yedisinde (sosyo-kültürel, eğitim, sağlık, iletişim, maddi imekanlar, kendini ifade etme ve uluslararası farkındalık/imekanlar) erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre daha fazla yoksunluk hissetmektedir. İkisinde (fiziki imekanlar ve güvenlik) kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla yoksunluk hissetmektedir. Bu sonuca göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla ve farklı alanlarda yoksunluk yaşadığı anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Öğrenci yoksulluğu bileşenlerin altısında (sosyo-kültürel, eğitim, fiziki imekanlar, güvenlik, kendini ifade etme ve uluslararası farkındalık/imekanlarda) birinci öğretim öğrencileri, ikinci öğretim öğrencilerine göre daha fazla yoksunluk hissetmektedir. Yoksulluk bileşenlerinin ikisinde (sağlık ve maddi imekanlar) ikinci öğretim öğrencileri daha fazla yoksunluk hissederken birinde (iletişim) çok yakın düzeyde yoksunluk hissettikleri görülmektedir. Her ne kadar ikinci öğretim öğrencilerinin dersleri gün sonunda olsa da çoğunlukla gün içinde üniversitede zaman

Şekil 1. Tüm yoksunluk bileşenlerine göre bulgular.

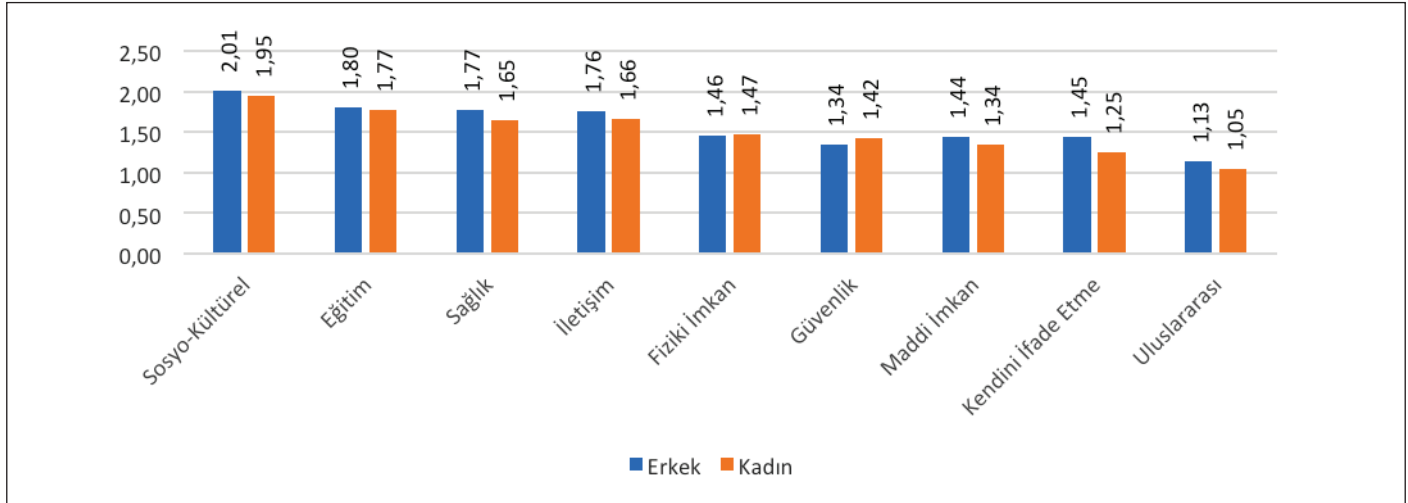
¹ Bu oranlar üniversitenin genel dağılım oranlarına yakın değerleri içermektedir. Katılımcılarda homojen dağılımın yakalandığı anlaşılmaktadır.

geçirdiklerinden benzer ortam etkisi ile iletişim yoksunluğunu yakın düzeyde hissettikleri düşünülmektedir. Türkiye’de son dönemde izlenen üniversite politikası çerçevesinde birinci öğretimdekiler okul harcı ödemezken ikinci öğretimdekiler ödemeye devam etmektedir. Bu durum ikinci öğretimde maddi yoksunluk hissini yüksekliğini bir dereceye kadar açıklayabilir. Ancak sağlık yoksunluğunda ikinci öğretim öğrencilerinin kendini daha yoksun hissetmesi, iletişim yoksunluğu konusunda yapılan (aynı zaman dilimi ve ortamda olma) yorumunu zedelemektedir (Şekil 3).

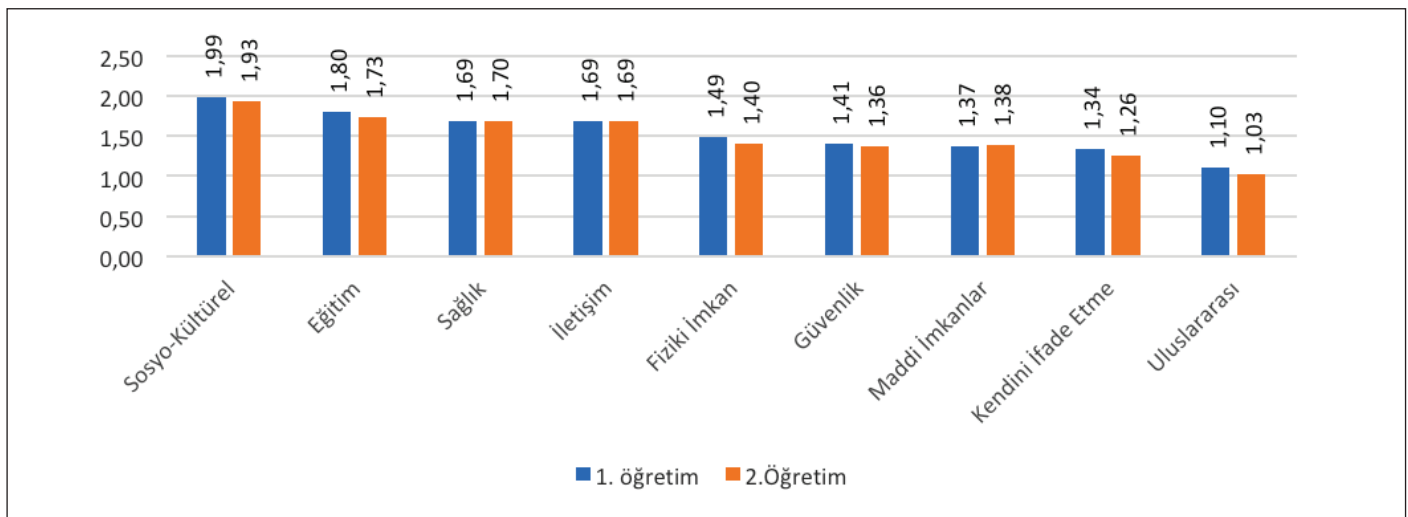
Sosyo-kültürel yoksunluk en fazla üçüncü sınıftaki öğrenciler arasında yaşanırken en az birinci sınıftaki öğrenciler arasında yaşamaktadır. Eğitim yoksunluğunu en fazla ikinci sınıftaki öğrenciler, en az hazırlık sınıf öğrencileri arasındadır. Sağlık yoksunluğunu en fazla hazırlık sınıfı öğrencileri yaşarken en az dördüncü sınıftaki öğrenciler yaşamaktadır. İletişim yoksunluğunu en fazla dördüncü ve üçüncü sınıf öğrencileri, en az birinci ve ikinci sınıf öğrencileri yaşamaktadır. Fiziki imkânlar yoksunluğunu en fazla hazırlık sınıfı öğrencileri, en az dördüncü sınıf-

taki öğrencileri yaşamaktadır. Güvenlik yoksunluğunu en fazla hazırlık sınıfı, en az ikinci sınıf öğrencileri arasındadır. Maddi imkânlar yoksunluğunu en fazla üçüncü sınıf en az hazırlık sınıfı öğrencileri yaşamaktadır. Kendini ifade etme yoksunluğunu en fazla hazırlık sınıfı en az üçüncü sınıf öğrencilerinde görülmektedir. Uluslararası imkânlar yoksunluğunu en fazla hazırlık sınıfı en az dördüncü sınıf öğrencileri arasındadır. Bu sonuçlara göre, sosyo-kültürel ve maddi imkânlar yoksunluğunu en yoğun üçüncü sınıf öğrencileri, eğitim yoksunluğunu en yoğun ikinci sınıf öğrencileri, iletişim yoksunluğunu en fazla dördüncü sınıf ve üçüncü sınıf öğrencileri yaşarken, fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlar yoksunluğunu en yoğun hazırlık sınıfı öğrencilerinin yaşamaktadır (Şekil 4).

Şekil 5’te yoksunluk bileşenlerinin not ortalamasına göre dağılımları yer almaktadır. Not ortalamaları grafik altında aralıkları belirtilmiş renkli çubuklarla gösterilmiştir. Çubukların yanında yer alan değerler not ortalaması değil, yoksunluk düzeyini gösteren hesaplanmış katılımcı ortalamalarıdır.

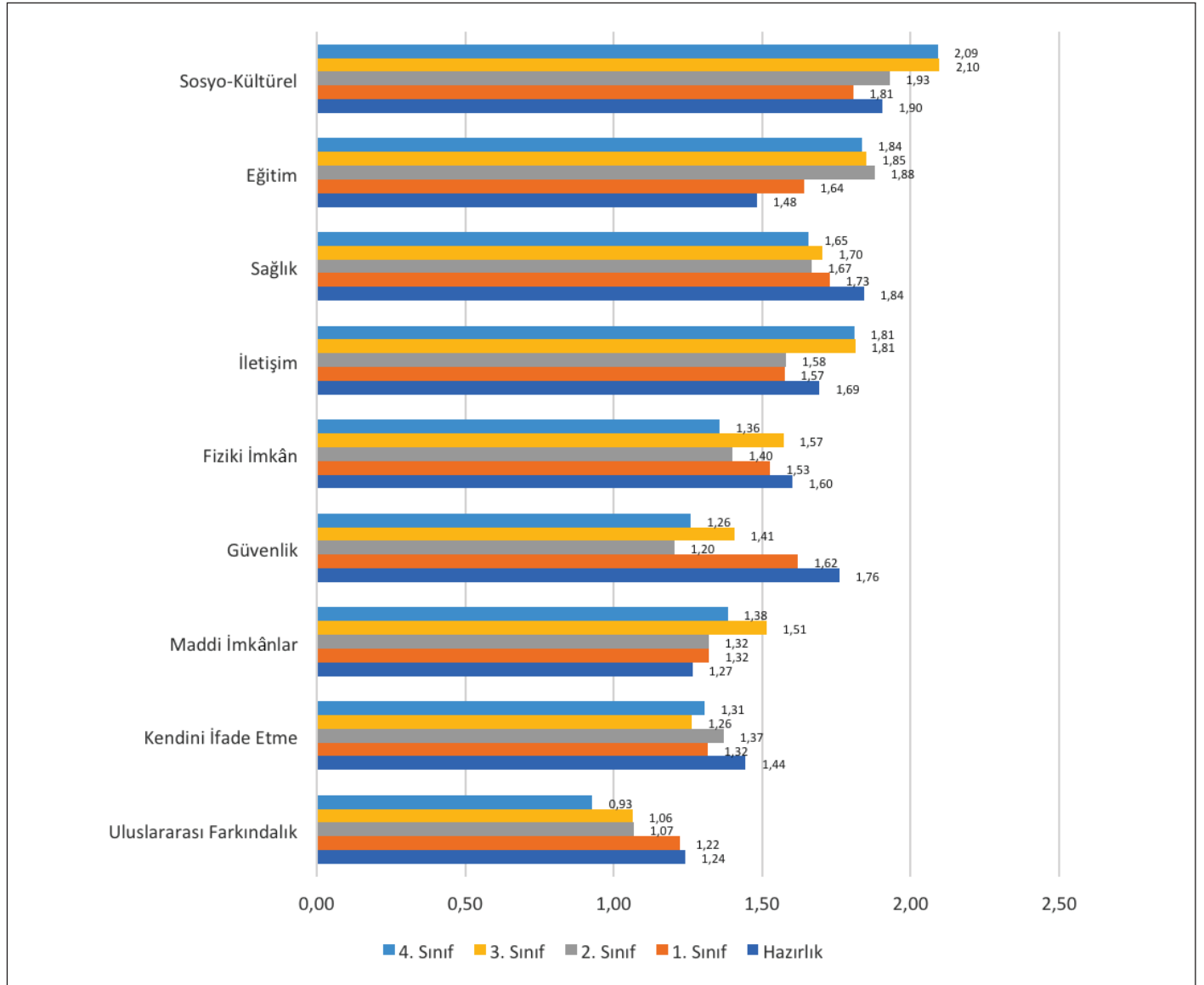

Şekil 2: Yoksunluk bileşenlerinin cinsiyete göre dağılımı.

Şekil 3: Yoksunluk bileşenlerinin öğrenim türüne göre dağılımları.

Şekil 4: Yoksunluk bileşenlerinin sınıflara göre dağılımı.

Sosyo- kültürel alanda en fazla yoksunluğu 0-0,99 ortalamaya sahip üniversite öğrencileri ve 3-4 ortalamaya sahip üniversite öğrencileri yaşarken diğerlerine oranla en az yoksunluğu 2-2,99 ortalamaya sahip öğrenciler yaşamaktadır.

Not ortalamasına göre alt bileşenler çerçevesinde yaşanan yoksulluklar şu şekilde belirlenmiştir:

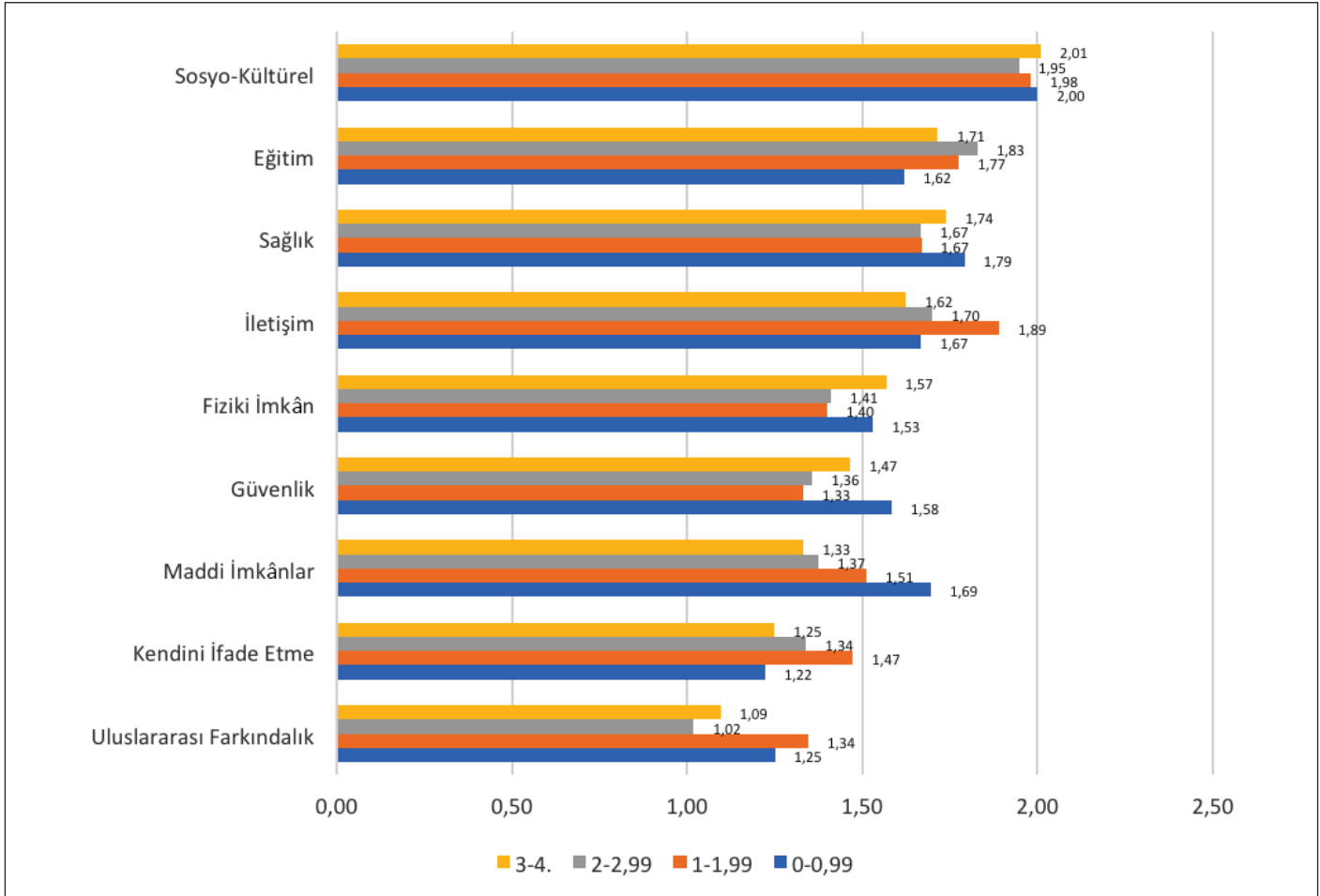
Tablo 2’de sunulan bulgulara göre tüm boyutlar açısından en fazla yoksunluğu çoğunlukla 1’in altında (0-0,99) not ortalamasına sahip öğrenciler yaşarken, en az yoksunluğu ortalama (1-1,99) not ortalamasına sahip öğrenciler yaşamaktadır. Bu dalgalı görünüm nedeniyle not ortalaması yükseldikçe yoksulluğun azaldığı söylenemez.

Düzyer 2: Örnek Alt Tema Bileşenlerine İlişkin Bulgular:

Makalenin fiziki kapasite sınırlılığı nedeniyle bu kısımda sadece araştırma sonucunda ortaya çıkan en fazla yoksunluk hisse-

Tablo 2: Not Ortalamasına Göre Alt Bileşenler Çerçevesinde Yaşanan Yoksulluklar

Alt Bileşen	En fazla yoksulluk hisseden öğrencilerin not ortalamaları	En az yoksulluk hisseden öğrencilerin not ortalamaları
Eğitim	2,00- 2,99	0,00- 0,99
Sağlık	0,00- 0,99	1,00- 1,99 ve 2,00- 2,99
İletişim	1,00- 1,99	3,00- 4,00
Fiziki İmkânlar	3,00- 4,00	1,00- 1,99
Güvenlik	0,00- 0,99	1,00- 1,99
Maddi İmkânlar	0,00- 0,99	3,00- 4,00
Uluslararası Farkındalık/İmkânlar	1,00- 1,99	2,00- 2,99

Şekil 5: Yoksunluk bileşenlerinin not ortalamasına göre dağılımı.

dilen “sosyo-kültürel” bileşen ile en az yoksunluk hissedilen “uluslararası imkânlar” bileşenine ait alt kırılımlar hakkında detaylı bulgular paylaşılmıştır. Ölçeğin uygulandığı üniversitede yönetimler ekte sunulan form kullanılarak her bir bileşen için benzer detaylı bulgular üretilebilir.

Üniversite öğrencilerinin en fazla yoksunluk hissettiği alan sosyo-kültürel yoksunluk bileşeninde en yoğun yoksunluk hissedilen alt kırılım müze ve sergi imkânlarının olmamasıdır. Bunu sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal imkânların yetersizliği izlemektedir (Şekil 6).

Gezi, piknik vb. sosyal imkânların yetersizliği de önemli yoksunluklar arasındadır. Öğrenciler sanatsal becerilerini geliştirecek yeterli düzeyde etkinlik ve eğitim düzenlenmediğini ifade etmektedir. Ayrıca farklı kültürlere yönelik sosyal programlara da ihtiyaç duymaktadır. Üniversitede en az yoksunluk hissedilen konulardan biri öğrencilerin düşüncesine, inancına uygun sosyal gruplara katılma imkânları ve yeterli düzeyde bilimsel etkinlik düzenlenmesidir (Şekil 6).

Şekil 7’de verilen alt kırılım sıralamasından anlaşıldığı üzere erkek öğrenciler, müze ve sergi imkânlarının olmaması nedeniyle kendilerini kadın öğrencilere göre daha yoksun hissetmektedir.

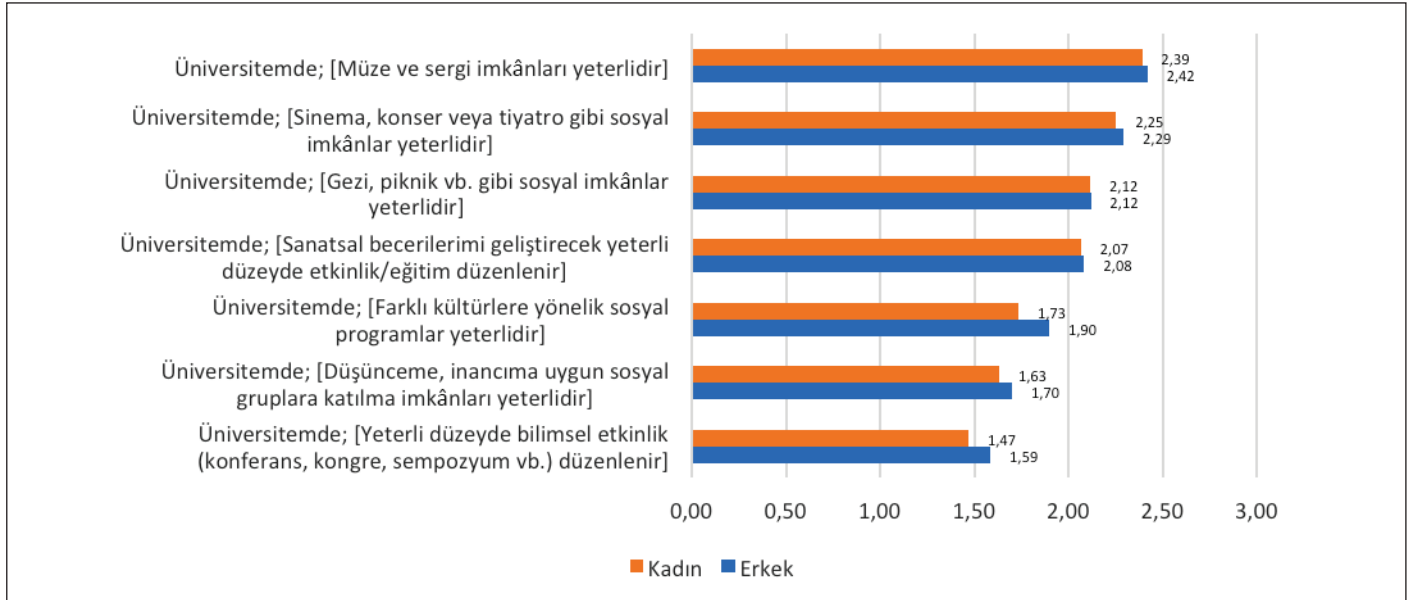
Aynı şekilde erkekler sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal imkânlarla kadın öğrencilerden daha duyarlı görünmektedir. Hem erkek hem de kadın öğrenciler gezi, piknik vb. sosyal imkânlar konusunda benzer yoksunluk hissiyatı içindedir. Erkek öğrenciler sanatsal becerilerini geliştirecek yeterli düzeyde etkinlik/eğitim olmamasını kadın öğrencilere göre daha fazla dikkate almaktadır. Yine erkek öğrenciler arasında farklı kültürlere yönelik sosyal programların yetersizliği kadın öğrencilere göre daha fazla önemsenmektedir. Aynı şekilde, inancına uygun sosyal gruplara katılma imkânlarının yetersizliği erkek öğrenciler arasında daha öncelikli yer tutmaktadır. Bu durum yeterli düzeyde bilimsel etkinlik düzenlenmesinde de aynı şekilde tespit edilmiştir.

Cinsiyet ile sosyo-kültürel yoksunluk bileşenlerinin geneline bakıldığında erkek öğrencilerin daha yoğun yoksunluk yaşadığı anlaşılmaktadır. Araştırma bulgularına göre üniversiteler tarafından gezi, piknik vb. sosyal imkânların yeterli düzeyde sağlanmaması konusunda kadın öğrenciler ve erkek öğrenciler aynı şiddette yoksunluk hissederken diğer tüm sosyo-kültürel yoksunluk bileşenlerinde erkek öğrenciler, kadın öğrencilere göre kendilerini daha yoksun hissetmektedir.

Öğretim türü alt kırılımında sosyo-kültürel yoksunluk bileşenle-

Şekil 6: Sosyo-Kültürel yoksunluk bileşenleri

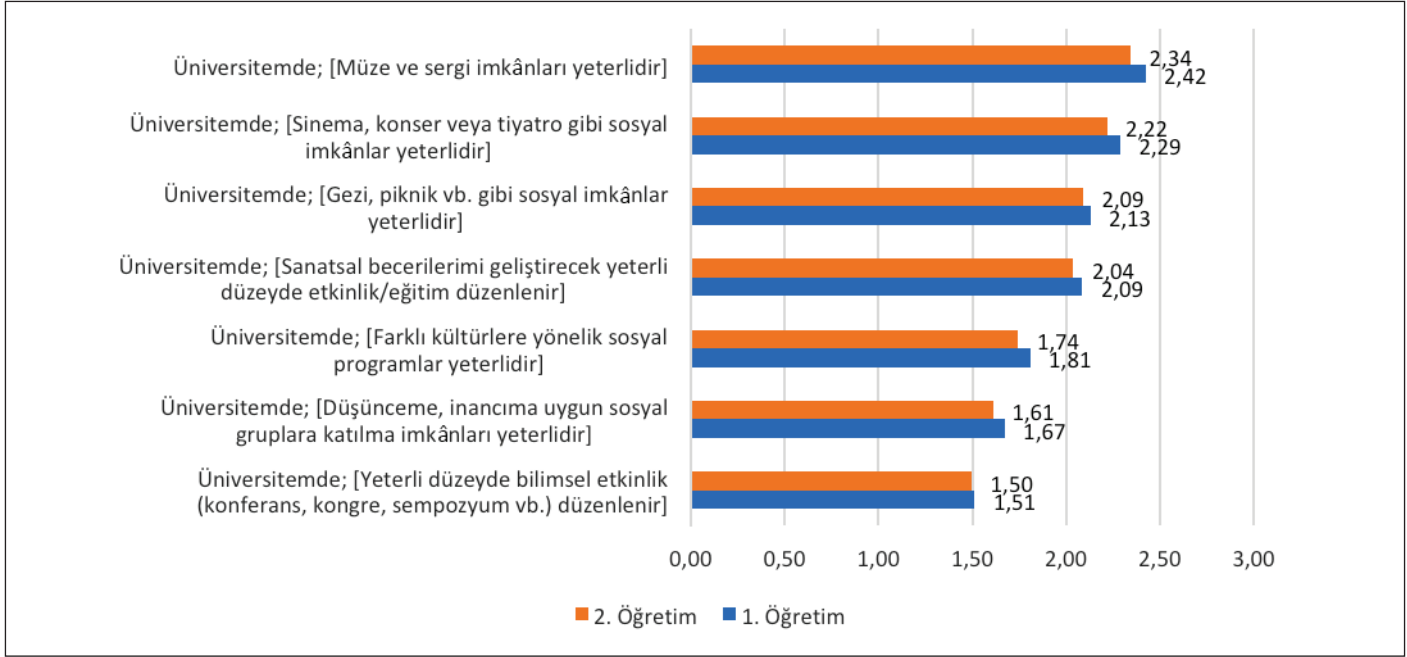
Şekil 7: Sosyo-Kültürel yoksunluk bileşenlerinin cinsiyete göre dağılımı.

rinin tümünde birinci öğretim öğrencileri, ikinci öğretim öğrencilerine göre daha fazla yoksunluk hissetmektedir. Bu durum birinci öğretim öğrencilerinin üniversiteden beklentilerinin ikinci öğretimdekilere göre daha sosyo-kültürel içerikli olduğunu düşündürmektedir (Şekil 8).

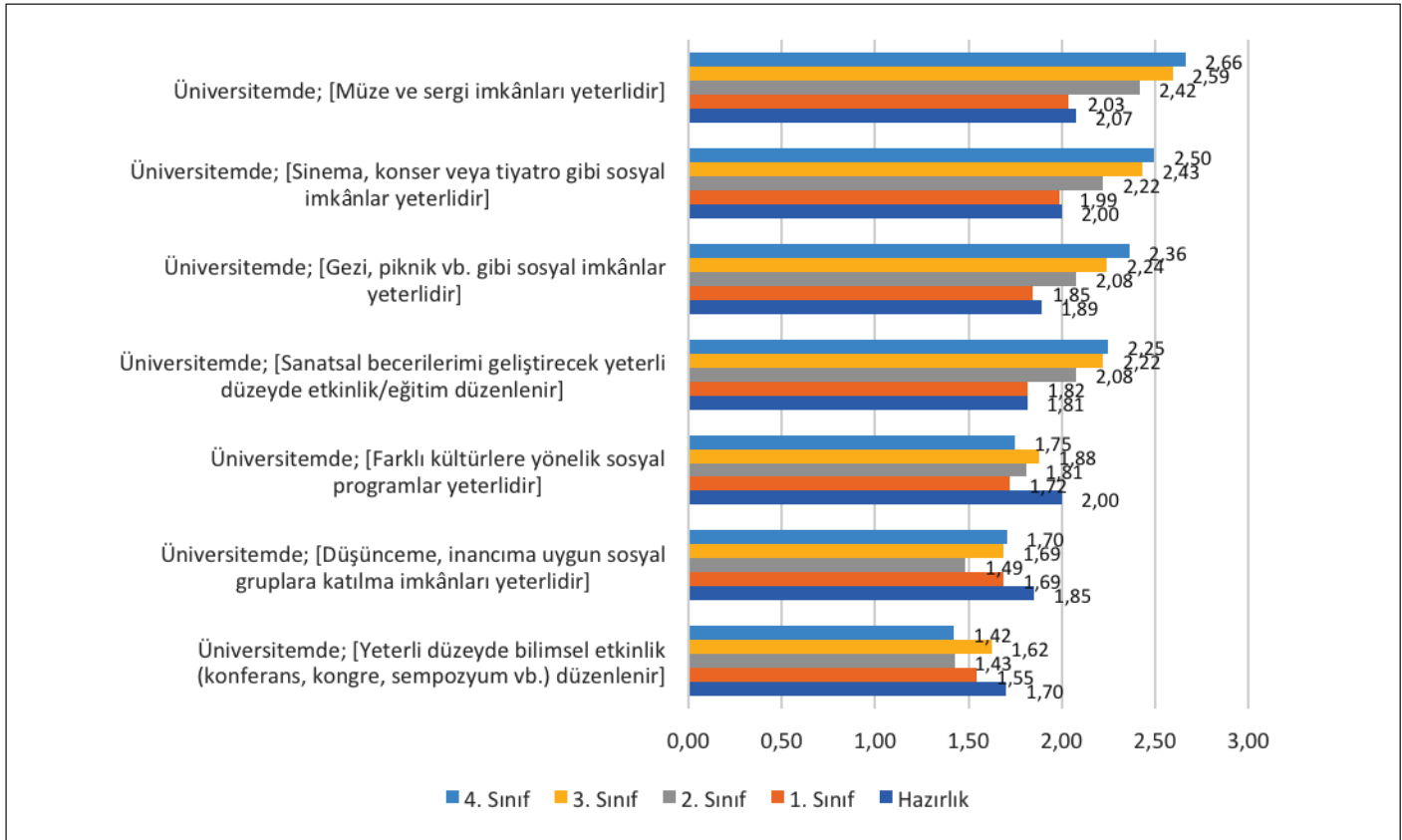
Şekil 9'da görüldüğü üzere, müze ve sergi imkânlarındaki eksikliği en fazla dördüncü sınıftaki öğrenciler yaşarken en az birinci sınıftaki öğrenciler yaşamaktadır. Dördüncü sınıflarda aynı yoksunluk şiddeti sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal imkânlar için de geçerlidir. Bu alt kırılımda en az yoksunluk birinci sınıftaki öğrencilerde tespit edilmiştir. Gezi, piknik vb sosyal imkânların yetersizliğinden dolayı hissedilen yoksunluk da aynı durumdadır (en fazla dördüncü, en az birinci sınıftaki öğrenciler). Sanatsal becerilerin geliştirilmesine yönelik etkinlik/

egitim için en az yoksunluk hissiyatı hazırlık sınıfı öğrencileri yaşamaktadır (burada yine dördüncü sınıftaki öğrenciler en fazla yoksunluk içindedir). Farklı kültürlere yönelik sosyal programların yetersizliği hazırlık öğrencilerinin hissettiği en fazla yoksunluk alt kırılımıdır. Bu durum üniversiteye henüz gelmiş ve yapıyı yeterince tanımamalarından kaynaklanabilir. Aynı şekilde yine hazırlık sınıfı öğrencileri benzer nedenlerle düşüncesine ve inancına uygun sosyal gruplara katılma imkânı konusunda kendisini yoksun hissetmektedir. Bu konuda en az yoksunluğun ikinci sınıf öğrencileri arasında olduğu görülmektedir. Hazırlık sınıfı öğrencileri yeterli düzeyde bilimsel etkinlik düzenlenmediği için kendini en yoksun hisseden gruptur. Bu konuda en az yoksunluk dördüncü sınıftaki öğrenciler arasındadır.

Şekil 8: Sosyo-Kültürel yoksunluk bileşenlerinin öğrenim türüne göre dağılımı.

Şekil 9: Sosyo-Kültürel yoksunluk bileşenlerinin sınıflara göre dağılımı.

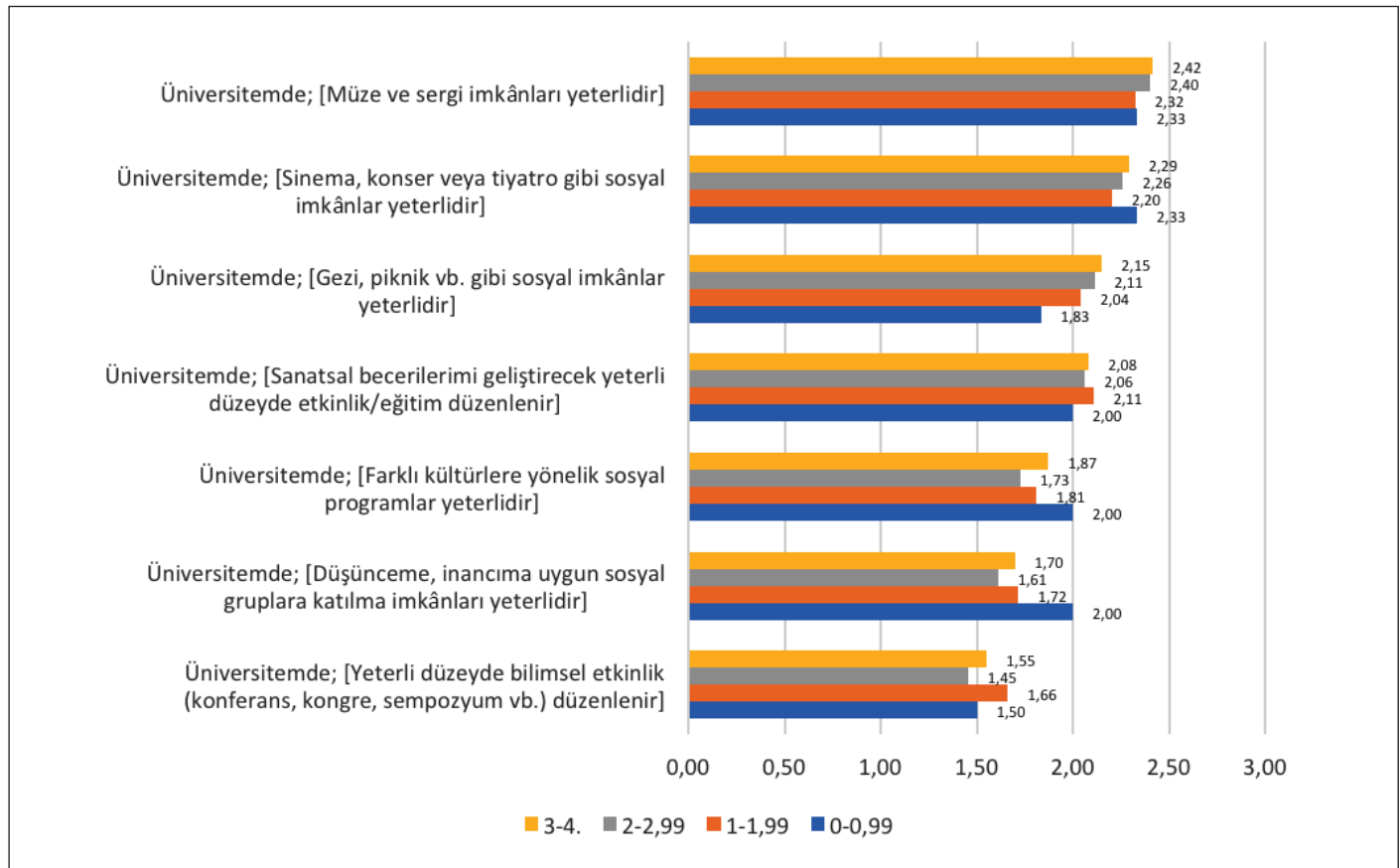
Sınıflar ile sosyo-kültürel yoksunluk bileşenlerinin geneline bakıldığında en fazla yoksunluğu dördüncü sınıftaki öğrenciler yaşarken bileşenlerin geneline bakıldığında en az yoksunluğu birinci sınıf öğrencilerinin yaşadığı anlaşılmaktadır. Burada sınıf arttıkça farkındalığın ve beklentinin arttığı söylenebilir.

Şekil 10'da sosyo-kültürel yoksunluk bileşenlerinin not ortalamalarına göre dağılımları yer almaktadır. Not ortalamaları renkli çubuklarla gösterilmiştir. Çubukların yanında yer alan değerler yoksunluk düzeyini gösteren hesaplanmış katılımcı ortalamalarıdır.

Not ortalaması 3-4 arasında olanların en fazla yoksunluk hissettiği sosyo-kültürel alt kırılımın müze ve sergi imkânlarının yetersizliği olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda en az yoksunluk 1-1,99 ortalamaya sahip öğrenciler arasındadır. Not ortalaması en düşük olan (0-0,99) öğrenci grubunun kendini en yoksun hissettiği alt kırılım sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal imkânların yetersizliğidir. Ancak bu alanda en az yoksunluğun 1-1,99 ortalamaya sahip öğrenciler arasında olduğu görülmektedir. Anlaşılan not ortalamasının orta düzeye doğru yükselmesi sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal aktivitelerle vakit geçirmeyi seven öğrencileri ders başarılarının devamını sağlamak için bu beklentiden uzaklaştırmaktadır. Not ortalaması yüksek olan (3-4) öğrenciler en fazla yoksunluğu gezi, piknik vb sosyal imkânların yetersizliğinde hissetmektedir. Ancak en düşük not ortalamasına sahip öğrenciler (0-0,99) bu imkânların ye-

tersizliğinden dolayı kendilerini çok az yoksun hissetmemektedir (belki de derslere odaklanmaktan çok bu faaliyetleri kendi yaşamlarında daha sık gerçekleştirdikleri için ihtiyaç duymuyor olabilirler). Orta düzey not ortalamasına (1-1,99) yaklaşan öğrencilerde sanatsal becerilerin gelişimi için yeterli düzeyde etkinlik/egitim olmaması yoksunluk hissini artırmaktadır. Bu alanda yine en az yoksunluğu en düşük not ortalamasına sahip öğrenciler hissetmektedir (0-0,99). Ancak bu grup farklı kültür- lere yönelik sosyal programların yetersizliği nedeniyle kendini çok yoksun hissetmektedir. Ortalamanın üzerine doğru ilerleyen öğrenciler (2-2,99) farklı kültürlere yönelik sosyal programların yetersizliğini çok önemsemiyor görünmektedir. Aynı durum, düşüncesine ve inancına uygun sosyal gruplara katılma imkânlarının yetersizliği için de geçerlidir. Bununla birlikte notları ortalamaya yaklaşan öğrencilerin (1-1,99) bilimsel etkinlik konusunda notları ortalamayı geçen öğrencilere göre (2-2,99) daha duyarlı olduğu ve yoksunluk hissettiği anlaşılmaktadır.

En Az Yoksulluk Hissedilen Bileşen: Uluslararası İmkânlardır. Türkiye'deki eğitim sürecinin ulusal kriterlere fazlasıyla bağlı olması birçok öğrencide "uluslararası imkânlar" bağlamında duyarlılığı olumsuz etkilemektedir. Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşeni ilk aşamada, üniversitenin uluslararası geçerliği olan diploma verilmesi, ikinci aşamada Erasmus, Farabi, Mevlana gibi öğrenci hareketliliğine yönelik imkânlar ve uluslararası düzeyde bilimsel etkinlikler çerçevesinde düzenlenmiştir.

Şekil 10: Sosyo-Kültürel yoksunluk bileşenlerinin not ortalamasına göre dağılımı.

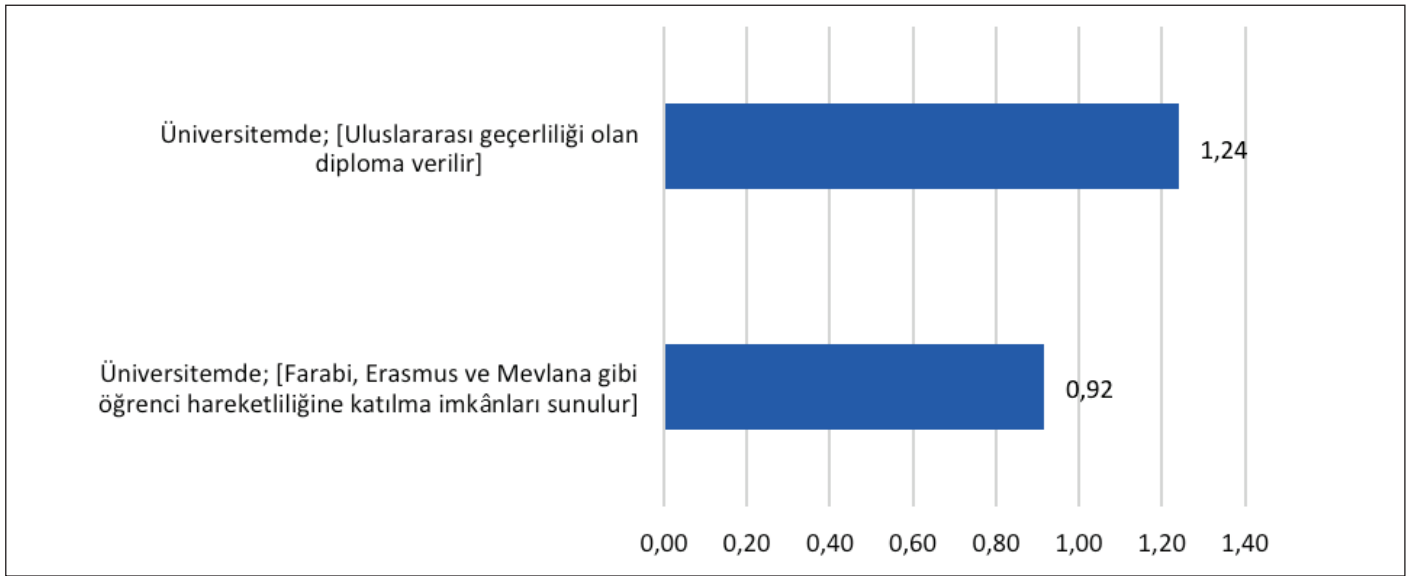
Uluslararası düzeyde diploma alınmadığı yönünde hissedilen yoksunluğun, Farabi, Erasmus ve Mevlana gibi öğrenci hareketliliğine katılma imkânlarının yetersizliğine göre daha fazla hissedildiği anlaşılmaktadır (Şekil 11).

Kadın öğrenciler uluslararası diploma verilmemesinden kaynaklanan yoksunluğu, erkek öğrencilere göre daha fazla hissetmektedir. Ancak Farabi, Erasmus ve Mevlana gibi öğrenci hareketliliğine katılma konusunda erkek öğrenciler kadınlara göre daha yoksun hissettiklerini ifade etmişlerdir (Şekil 12).

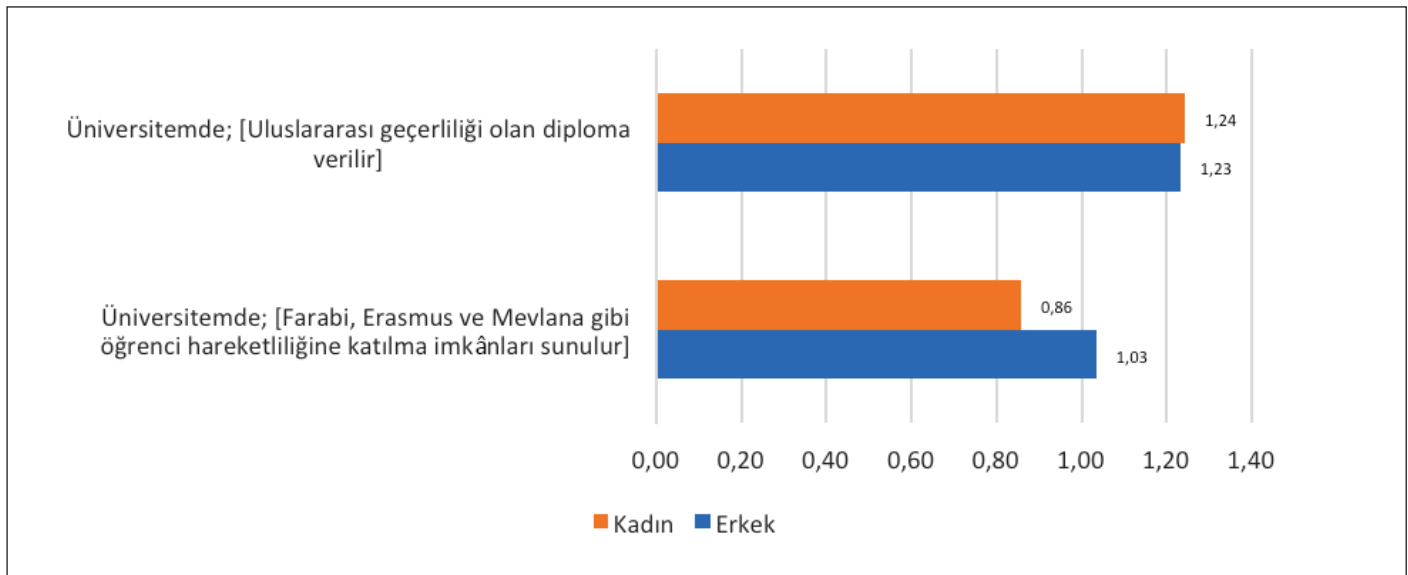
Uluslararası geçerliliği olan diploma verilmemesinden dolayı birinci öğretim öğrencilerinin ikinci öğretim öğrencilerine göre daha yoksun hissettikleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde birinci öğretim öğrencileri, hareketlilik konusunda ikinci öğretim öğ-

rencilerinden daha fazla beklenti içinde oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 13).

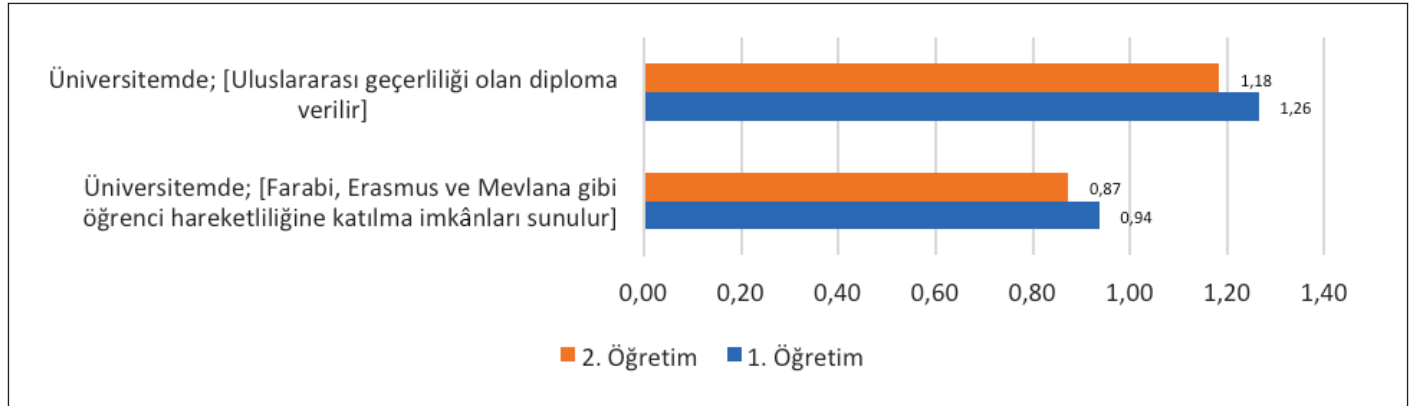
Uluslararası geçerliliği olan diploma verilmesine yönelik en fazla yoksunluğu hazırlık sınıfı öğrencileri yaşarken en az yoksunluğu dördüncü sınıftaki öğrenciler yaşamaktadır. Bu sonuç araştırmacılar için de sürpriz olmuştur. Genel olarak son sınıfa yaklaştıkça uluslararası geçerliliği olan diploma eksikliğinin daha fazla hissedileceği varsayılmıştı. Bu nedenle örneklemden elde edilen sonuçları yeniden test etmek için benzer (ancak farklılaştırılmış) bir gruba (398 kişiye) yeniden iki soruluk bir araştırma yapılmıştır. Çıkan sonuçların yakın olduğu görülmektedir (Şekil 14).

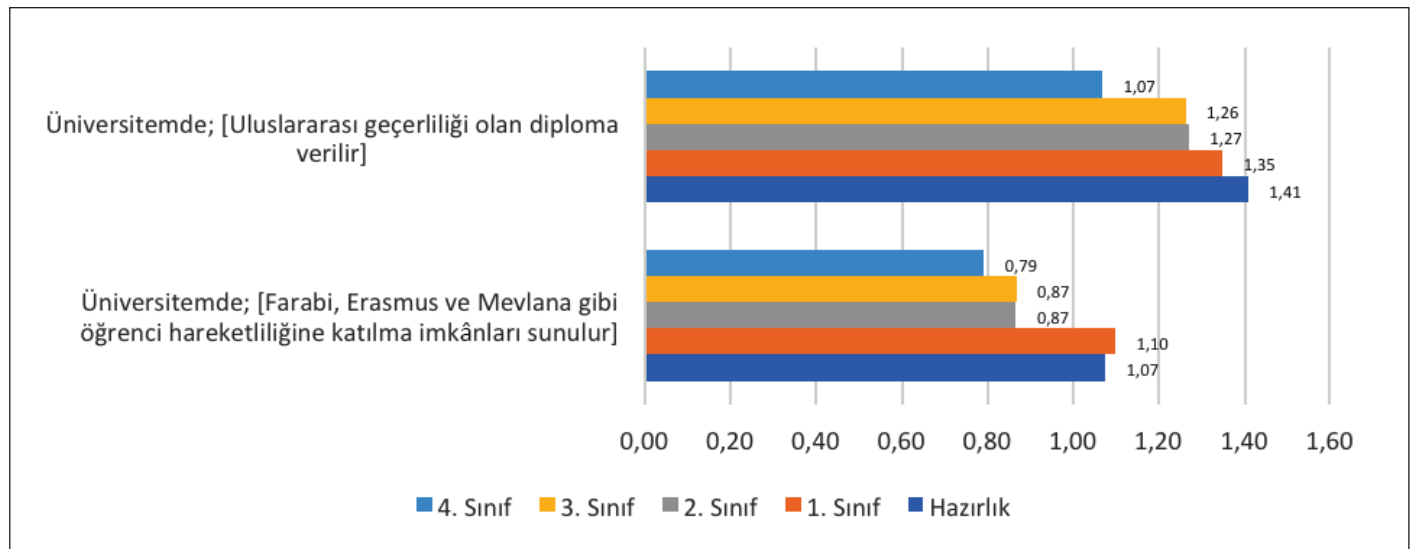
Şekil 11: Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşenleri.

Şekil 12: Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşenlerinin cinsiyete göre dağılımı.

Şekil 13: Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşenlerinin öğrenim türüne göre dağılımı.

Şekil 14: Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşenlerinin sınıflara göre dağılımı.

Farabi, Erasmus ve Mevlana gibi öğrenci hareketliliğine katılma imkânları hakkında en fazla yoksunluğu birinci sınıftaki öğrenciler yaşarken en az yoksunluğu dördüncü sınıftaki öğrencilerin yaşadığı görülmektedir (Şekil 14).

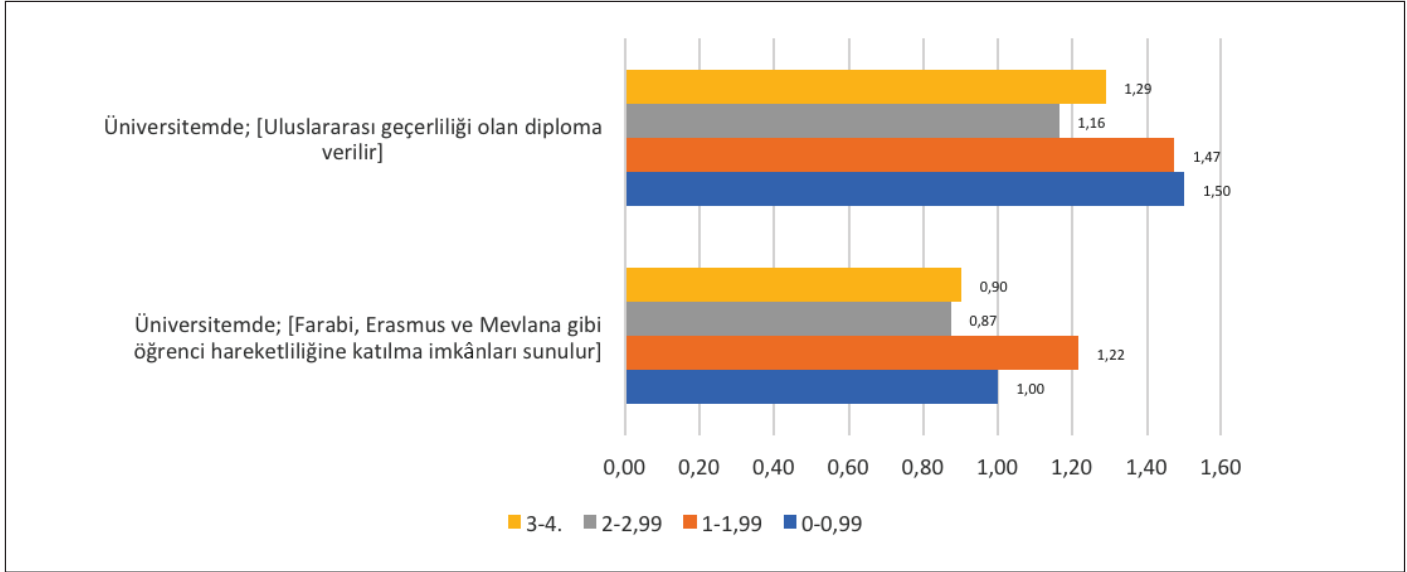
Şekil 15'te Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşenlerinin not ortalamalarına göre dağılımları yer almaktadır. Not ortalamaları grafik altında aralıkları belirtilmiş renkli çubuklarla gösterilmiştir. Çubukların yanında yer alan değerler not ortalaması değil, yoksunluk düzeyini gösteren hesaplanmış katılımcı ortalamalarıdır.

Uluslararası geçerliliği olan diploma sahibi olmaya yönelik en yoğun yoksunluk hissiyatı en düşük not ortalamasına (0-0,99) sahip öğrenciler arasında belirmiştir. En az yoksunluk ortalamasının üzerinde olan (2-2,99) öğrenciler arasında yaşanmaktadır. Öğrenci hareketliliği konusunda en fazla yoksunluk 1-1,99 not ortalamasına sahip öğrenciler arasında tespit edilmiştir. Bu konuda en az yoksunluk 2-2,99 ortalamaya sahip öğrenciler arasındadır.

TARTIŞMA

Öğrenci yoksulluğunu çok boyutlu ölçebilmek, eğitimden beklenen sonuçlara ulaşılması ve zorlukların ortadan kaldırılmasında önemli bir aşamadır. Bu çalışmada kullanılan ölçek, yine bu makalenin yazarları tarafından 2019-2021 arasında yürütülen bir TÜBİTAK projesi kapsamında geliştirilmiştir. Ölçeğin tanımına ilişkin ilk makaleyi 2021'de Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları dergisinde yayınlamıştık. Bu yayından sonra birçok akademisyen, ölçeği kullanım talebi ve yorumlamada destek istedi. Ekip olarak biz de bu çalışmayı yaparak ölçekle toplanan verileri nasıl yorumladığımızı göstermek ve ölçeğin üniversite yönetimlerine daha faydalı olması amacıyla bu açıklayıcı çalışmayı hazırladık. Dokuz boyut ve elli bir sorudan oluşan ölçeğin boyutları; "sosyo-kültürel, eğitim, sağlık, iletişim, fiziki imkânlar, güvenlik, maddi imkânlar, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlar" olarak sıralanmaktadır.

Çalışmada öğrenci yoksulluğunun tespiti için seçilen üniversite daha önce yürütülen projenin evreninden çekilmiştir. Çalışmanın amacı doğrudan belirli bir üniversitede eğitim alan öğren-

Şekil 15: Uluslararası imkânlar yoksunluk bileşenlerinin not ortalamasına göre dağılımı.

cilerin yoksulluğuna ilişkin çıkarımlar yapmak değildir. Çalışmanın amacı ölçeğin çok boyutlu ölçüm yeteneğini, üniversite yönetimlerine ispatlamak ve kullanımını artırmaktır.

Ölçeğin uygulandığı örnek üniversite öğrencileri arasında en yoğun yoksunluk boyutları sırasıyla; sosyo-kültürel, eğitim, sağlık, iletişim, fiziki imkânlar, güvenlik, maddi imkânlar, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlar olarak ortaya çıkmıştır. Sonuçlar sadece maddi yoksunluğa odaklanmanın doğru olmadığını göstermektedir. Seçilen örnek üniversite değiştiğinde sonuçlar elbette farklılaşacaktır. Ancak bu sonuçlar her bir üniversite yönetimine, standart bir yoksullukla mücadele politikası yerine kendine has politikalar üretmesi ve tedbirler alması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Seçilen bir örnek üniversitede 781 öğrenci ile yürütülen araştırmada en yoğun öğrenci yoksulluğu sosyo-kültürel boyutta tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla şiddette yoksunluk hissettiği görülmektedir. Araştırma kapsamındaki dokuz bileşenden yedisinde (sosyo-kültürel, eğitim, sağlık, iletişim, maddi imkânlar, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlarda) erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre (fiziki imkânlar ve güvenlik) daha fazla yoksun hissettiğini ifade etmiştir. Birinci öğretim öğrencileri, ikinci öğretim öğrencilerine göre daha fazla yoksunluk hissetmektedir. Sadece bir boyutta (iletişim) her iki öğretim türü öğrencileri benzer oranda yoksun hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin yoksun hissettiği konular sınıflara göre dalgalanma göstermektedir. Sosyo-kültürel boyutta en fazla yoksunluk üçüncü sınıftaki öğrenciler, en az yoksunluk birinci sınıftaki öğrenciler arasında yaşanmaktadır. Eğitim yoksunluğunu en fazla ikinci sınıftaki öğrenciler arasında hissedilirken, en az hazırlık sınıf öğrencileri arasındadır.

Hazırlık sınıfı öğrencileri kendilerini sağlık imkânları bakımından çok fazla yoksun hissetmektedir. Sağlık konusunda ken-

dini en iyi hisseden grup dördüncü sınıftaki öğrencilerdir. Bu durum üniversite içinde sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanma prosedürlerini öğrenmelerinden kaynaklanan bir avantaj olarak düşünülebilir. Eğer üniversite içinde yeterince sağlık hizmeti sunulduğu düşünülüyorsa üniversiteyi yeni kazanan öğrencilere sağlık hizmetlerinin daha iyi tanıtılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Üniversite eğitiminin en önemli çıktılarından biri olması beklenen iletişim kabiliyetlerinde en fazla dördüncü ve üçüncü sınıf öğrencileri yoksunluk hissederken en az birinci ve ikinci sınıf öğrencileri yoksunluk hissetmektedir. Elbette bu sonuçta, iletişim ana bileşeninde yer alan alt soruların önemi büyüktür. Kendine güvenme ve farkındalık kapsamında hazırlanmış bu sorular içinde akademisyenler ve yönetimle iletişim kanallarının kullanımına ilişkin temalar da yer almaktadır.

Fiziki imkânlar çerçevesinde yapılan analizde yoksunluğun en fazla hazırlık sınıfı öğrencileri, en az dördüncü sınıftaki öğrenciler arasında yaşandığı tespit edilmiştir. Üniversitenin fiziki imkânlarının yeni öğrenciler tarafından tam olarak bilinmemesinin bu sonuçlara neden olduğu düşünülebilir. Üniversitelerde yeni gelen öğrencilere daha nitelikli oryantasyon eğitimleri verilmesi tavsiye edilir.

Güvenlik yoksunluğu en fazla hazırlık sınıfı öğrencileri en az ikinci sınıf öğrencilerinde hissedilmektedir. Ölçeğin ilk versiyonunda kampüs üniversiteleri için başı boş gezen köpeklere ilişkin bir güvenlik sorusu da yer almaktaydı. Ancak soru birçok üniversitede çalışmadığı için formdan çıkarılmıştır. Yine de özellikle kampüs üniversitelerinde bu sorunun eklenmesi tavsiye edilir.

Genel olarak yoksulluk maddi yoksunluklarla örtüşür. Ancak bu çalışma göstermiştir ki öğrenciler arasında maddi yoksunluk daha alt basamaklarda kalabilmektedir. Örnek üniversitede maddi imkânlar yoksunluğunu en fazla üçüncü sınıftaki öğrenciler hissederken en az hazırlık sınıfı öğrencileri hisset-

KAYNAKLAR

mektedir. Bu durum üniversiteye yeni başlayan öğrencilere yapılan yoğun aile desteklerinin giderek zayıflamasından, ilerleyen sınıflarda masrafların artmasından veya ilerleyen sınıflarda harcama alışkanlıklarının değişmesinden kaynaklanabilir.

Üniversitenin en önemli kazanımlarından bir diğeri de kendini ifade etme kabiliyetidir. Bu kapsamda en fazla yoksunluğun hazırlık sınıfı en az üçüncü sınıf öğrencilerinde olduğu görülmektedir. Son sınıf öğrencilerinde daha az yoksunluk olacağı beklenmesine rağmen farklı nedenlerden dolayı (işsizlik, mezuniyet telaşı vb.) bir güven kaybı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun nedenleri araştırıp müfredatın yeniden gözden geçirilmesi önerilir.

En az yoksunluk uluslararası imkânlar boyutunda olmuştur. Bu yoksunluğun, farkındalığı artan son sınıf öğrencileri arasında yoğunlaşması beklenir. Ancak bu araştırmada söz konusu yoksunluğun en fazla hazırlık sınıfı en az dördüncü sınıf öğrencileri arasında yaşandığı tespit edilmiştir. Üniversitelerin sunduğu uluslararası imkânlar (diploma veya uluslararası hareketlilik imkânları) yeniden gözden geçirilip bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleriyle birlikte öğrencilerin alt yapısının geliştirilmesi çalışmalarına önem verilmelidir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçtan, öğrencilerin başlangıçta uluslararası imkânlara yönelik beklentilerinin yoğun olduğu ancak son sınıfa gelmeleriyle birlikte, farklı sebeplerden dolayı bu duyarlılıklarını kaybettikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda da özel tedbirlerin alınması ve eğitim müfredatlarının yeniden gözden geçirilmesi tavsiye ediyoruz.

İlk aşama genel sonuçlara bakıldığında sosyo-kültürel ve maddi imkânlar yoksunluğunun en yoğun üçüncü sınıf öğrencileri, eğitim yoksunluğunun en yoğun ikinci sınıf öğrencileri, iletişim yoksunluğunun en yoğun dördüncü sınıf ve üçüncü sınıf öğrencileri arasında yaşandığı anlaşılmaktadır. Fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, kendini ifade etme ve uluslararası imkânlar yoksunluğunun hazırlık sınıfı öğrencileri arasında daha fazla yaşandığı görülmüştür.

Not ortalamasına göre değerlendirildiğinde, tüm boyutlar açısından en fazla yoksunluğun çoğunlukla 1'in altında (0-0,99) not ortalamasına sahip öğrenciler yaşarken en az yoksunluğun ortalama (1-1,99) not ortalamasına sahip öğrenciler arasında yaşandığı söylenebilir. Ancak dalgalı görünüm nedeniyle not ortalaması yükseldikçe yoksulluğun azaldığı söylenemez.

Analizde yer alan yoksulluk bileşenlerinden en yoğun yoksunluk sosyo-kültürel imkânlarda oluşurken, en düşük yoksunluk uluslararası farkındalıkta oluşmuştur. Ayrıntılı olarak analiz edilebilen bileşenler için başta yaptığımız uyarıyı burada tekrar etmekte fayda vardır. Çalışmanın sonuçları tüm üniversite öğrencileri için genellenemez. Bu sonuçlar ilgili ölçek kullanılarak seçilmiş bir örnek üniversitede yapılmış araştırmaya aittir. Ölçeğin uygulandığı diğer üniversitelerde farklı sonuçlara ulaşılacaktır. Umarız geliştirdiğimiz ölçek birçok çalışmaya vesile olur ve üniversitelerin öğrenci yoksulluğu ile mücadelesinde etkili bir yol haritası görevi üstlenir.

- Aktan, C.C. & Vural İ.Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri Yoksullukla Mücadele Stratejileri.. C.C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* içinde, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Byrne, M. B. (2011). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. (Multivariate Applications Series)*, New York: Routledge.
- Cady, C. (2012). Discussing Poverty as a Student Issue: Making a Case for Student Human Services. *Journal of College and Character*, 13,(3).
- Dhami, M. K., Hoglund, W. L., Leadbeater, B. J. & Boone, E. M. (2005). Gender-linked Risks for Peer Physical and Relational Victimization in the Context of School-level Poverty in First Grade. *Social Development*, 14 (3), 532-549.
- Eads, L.M. (2014). *Undergraduate Student Persistence and Poverty: A Mixed Method Study*. Unpublished Doctoral Dissertation, Keiser University, Fort Lauderdale, Florida, USA.
- Moore, J. A. (2011). *Poverty and Student Achievement: The Application of Compensatory Practices to Education Funding in The State of Florida*. Unpublished Doctoral Dissertation. The University of Florida, Gainesville, Florida, USA.
- MPPN, (2022). *Multidimensional Poverty Peer Network*, University of Oxford, OPHI, Erişim Adresi: <https://mppn.org/multidimensional-poverty/what-is-multidimensional-poverty/> (14 Mart 2021).
- Newton, J. & Turale, S. (2000). Student Poverty at The University of Ballarat. *Australian Journal of Social Issues*, 35 (3), 251-265.
- Özdemir, M.Ç. (2016). Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri. Özdemir, M.Ç. & İslamoğlu, E. (Ed.) *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* içinde, (s.183-208). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdemir M.Ç., Özkan Y., Erdoğan E., Kişioğlu H. & Akın, F. (2021). Üniversite Öğrencileri İçin Çok Boyutlu Yoksulluk Tespit Ölçeği Önerisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 19(4),292-311.
- Redmonda, G. & Skattebolb, J. (2017). Material Deprivation and Capability Deprivation in the Midst of Affluence: The Case of Young People in Australia, *Children and Youth Services Review*.
- Sen A. (1976). Poverty: An Ordinal Approach to Measurement. *Econometrica*, 44(2), 219-231.
- Sorhaindo, L. R. W. (2003). *University of Miami The Relationship Between Degrees of Poverty and Student Achievement*. Unpublished Doctoral Dissertation. The University of Miami, Florida, USA.
- Riddell, R.(2017). Approaches to Poverty: A note from the Development Perspective. *International Council on Human Rights Researchs' Meeting, Poverty: The relevance of HRPR*, Geneva, 24-25 November
- Tepe, N. K. & Özer, Y. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3 (1), 166-188.
- Understanding Poverty in All Its Forms Projesi Raporu (2019). ATD Fourth World Project, Erişim Adresi https://atd-uk.org/projects-campaigns/understanding-poverty/?gclid=CjwKCAIAg6yRBhBNEiwAeVyL0J2ABPfu6qnvZ7uS80lyOwYeldfZzwkHRH5JKQVwzvfVf0oXpY1eBoCMckQAVD_BwE (12/03/2021)

Ek: Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluk Tespit Ölçeği

Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluğu Ölçeği		1 (E az)	2	3	4	5 (En çok)	Fikrim Yok
Maddi İmkânlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zorunlu eğitim giderlerimi karşılayabilirim (kitap, defter, harç vb.) 2. Kişisel gelişimim için gereken eğitim giderlerimi karşılayabilirim (kurs, hobi, sertifika vb.) 3. Temel beslenme giderlerimi karşılayabilirim 4. Barınma giderlerimi karşılayabilirim 5. Ulaşım giderlerimi karşılayabilirim 6. Giyim giderlerimi karşılayabilirim 						
Eğitim İmkânları	<p>Verilen Eğitim;</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Çözüm odaklı düşünebilmemi sağlar 8. Takım çalışması yapabilme yeteneğimi artırır 9. Girişimci olma potansiyelimi artırır 10. Proje yapabilme yeteneğimi artırır 11. Yabancı dil bilgimi artırır 12. Bilgisayar kullanma yeteneğimi artırır 13. İş bulmamı kolaylaştırır 						
Uluslararası Farkındalık/ İmkân	<p>Üniversitemde;</p> <ol style="list-style-type: none"> 14. Yeterli düzeyde uluslararası bilimsel etkinlik (konferans, kongre, sempozyum vb.) düzenlenir 15. Farabi, Erasmus ve Mevlana gibi öğrenci hareketliliğine katılma imkânları sunulur 16. Uluslararası geçerliliği olan diploma verilir 						
Fiziki İmkânlar	<p>Üniversitemde;</p> <ol style="list-style-type: none"> 17. Fiziki imkânlar yeterlidir (derslik, laboratuvar, ders araç gereçleri vb.) 18. Sessiz çalışma ortamları yeterlidir 19. Kırtasiye imkânları yeterlidir (fotokopi, çıktı, tez bastırma vb.) 20. Kantin kafe ve restoran imkânları yeterlidir 21. Ulaşım imkânları yeterlidir 22. Yeşil alanlar yeterlidir 23. Spor alanları yeterlidir 24. İbadet edilebilecek yerler yeterlidir 25. Yabancı uyruklu öğrencilerle iletişim kurulabilecek ortam/imkânlar yeterlidir 26. Yurt imkânları yeterlidir (üniversitenin sunduğu) 27. Derslikler sağlığı açısından uygundur (havalandırma, aydınlatma, ısıtma, ergonomi vb.) 						

Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluğu Ölçeği (Devamı)		1 (En az)	2	3	4	5 (En çok)	Fikrim Yok	
Güvenlik	Üniversitemde; 28. Güvenlik kontrolleri yeterlidir 29. Fiziki olarak kendimi güvende hissedirim (darp, taciz, soygun vb.) 30. Psikolojik olarak kendimi güvende hissedirim 31. Güvenlik görevlilerinin tutumlarından memnunum							
	Sağlık İmkânları	32. İhtiyaç duyduğumda üniversite medikosunda kolayca muayene olabilirim 33. İhtiyaç duyduğum ilaçları üniversite içinden kolaylıkla alabilirim (eczane gibi) 34. Eğitim çevrem sağlığım açısından uygundur (bina, bahçe, yollar, kantin vb.) 35. Üniversitemde psikolojik destek hizmetleri verilir						
		Soyo-Kültürel İmkânlar	Üniversitemde; 36. Sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal imkânlar yeterlidir 37. Gezi, piknik vb. gibi sosyal imkânlar yeterlidir 38. Müze ve sergi imkânları yeterlidir 39. Düşünceme, inancıma uygun sosyal gruplara katılma imkânları yeterlidir 40. Farklı kültürlere yönelik sosyal programlar yeterlidir 41. Sanatsal becerilerimi geliştirecek yeterli düzeyde etkinlik/eğitim düzenlenir					
			Kendini İfade Etme	42. Aldığım eğitim sayesinde insanlarla/arkadaşlarımla daha rahat ilişki kurabilirim 43. Aldığım eğitim, toplum karşısında konuşmak için kendime olan güvenimi artırır 44. Hocalarımla iletişim kanallarım açıktır 45. Aldığım eğitim, yazılı ifade kabiliyetimi artırır				
İletişim İmkânları				46. Üniversite yönetimi/ıdaresiyle iletişim kanallarım açıktır 47. Üniversitem iş dünyası ile iletişim kurabileceğim imkânlar sağlar 48. Üniversitem mezunlarla iletişim kurabileceğim imkânlar sağlar 49. Öğrencilere yönelik televizyon, radyo ve gazete imkânları yeterlidir 50. Acil durumlarda üniversitemde kime/kimlere ulaşacağımı bilirim 51. Üniversitemdeki gelişmelerden hızlı ve doğru biçimde haberdar olabilirim				